

A COVID-19 koronavírus-járvány hatása a szerződéses viszonyokra

A COVID-19 koronavírus-járvány ritkán előforduló kihívásokat támaszt a gazdasági élet minden szereplőjével szemben. Ezek eredményeként a szerződések teljesítése elnehezül, számos esetben lehetetlenné válik. Összefoglalónk bemutatja azokat a jogi megoldásokat, amelyeket a magyar jog kínál a koronavírus-járvány szerződéses viszonyok gyakorolt hatásának kezelésére.

I. A koronavírus-járvány, mint vis maior

Általánosan elismert jogelv, hogy rendkívüli természeti vagy emberi hatások mentesíthetik a feleket szerződéses kötelezettségeik teljesítése alól, ha a teljesítésben olyan erő akadályozza őket, „amelynek az emberi gyengeség nem tud ellenállni.”

Konkrét jogszabályi rendelkezés hiányában a magyar jogban a bírói gyakorlat dolgozta ki a vis maior (vagy magyar kifejezéssel, erőhatalom) szabályait. A Kúria megfogalmazásában a vis maior olyan természeti vagy emberi eredetű abszolút jellegű „ellenállhatatlan erő”, amely az emberek számára elérhető eszközökkel nem háárítható el, és melynek okán az érvényesen létrejött szerződés teljesítése lehetetlenné válik. A legtöbb bírói döntésben a vis maior mint természeti csapás jelenik meg. Ennek tipikus, gyakran példaként említett esete a járvány.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a járvány miatt automatikusan fel lehetne függeszteni a szerződés teljesítését. Előfordulhat, egyes iparágakban pedig kifejezetten gyakori, hogy a szerződés maga szabályozza, hogy milyen eseményeket tekintenek a felek vis maior-nak, és milyen szabályok alkalmazandók ilyen események bekövetkeztekor.

Ha a szerződés nem ad megfelelő iránymutatást, akkor szerződő felek csupán abban az esetben hivatkozhatnak vis maior-ra, ha egy konkrét szerződéses kötelezettség teljesítése objektíve lehetetlenné válik. Ennek megállapításához külön kell vizsgálni az egyes kötelezettségeket a szerződés keretén belül. Továbbá, ha érintett is a konkrét szerződéses kötelezettség, a nehézséget okozó, ritkán előforduló, de nem objektíve elháríthatatlan helyzet nem értékelhető vis maior-ként.

Maga járvány, illetve a rendkívüli helyzetben hozott hatósági döntések (pl. kijárási tilalom, karantén, rendkívüli zárvatartás, közérdekű célra történő igénybevétel) adott esetben alapot adhatnak a vis maior-ra hivatkozásra. A járvány által okozott további hátrányos körülmények (pl. ellátási zavarok, munkaerőhiány) esetében ez már nem feltétlenül jelenthető ki. A bírói gyakorlat szerint pl. a gazdasági recesszió – még ha rendkívüli terhet is ró a szerződő felekre – önmagában nem alapozza meg a vis maiorra történő hivatkozást.

A vis maior következménye, hogy a szerződés a teljesítés lehetetlenülése folytán megszűnik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a feleknek nem kellene elszámolnia addigi teljesítéseikkel. A már nyújtott szolgáltatásokat ki kell fizetni; az előre kifizetett szolgáltatásokért járó díjat pedig vissza kell téríteni.

A vis maior természetesen nem menti fel a feleket a jóhiszemű együttműködés kötelezettsége alól sem. Ha a vis maior felmerülését a felek nem jelzik haladéktalanul, és nem működnek együtt a szerződés esetleges teljesítése érdekében, akkor az ebből eredő károkért akkor is felelősséggel tartoznak, ha egyébként megállapítható a vis maior helyzet. Ha az értesítés elmulasztása miatt a másik fél csak késedelmesen tud helyettesítő szolgáltatásról gondoskodni, akkor a felelősség megáll. Vagy, pl. ha a vállalkozó mentesül is az építkezés folytatása alól, ez nem jelenti azt, hogy őrizetlenül hagyhatja a munkaterületet.

Abban az esetben továbbá, ha a szerződés teljesítése objektíve ellehetetlenül, azonban ez nem a felektől független körülménynek tudható be, hanem a szerződő fél hozza saját magát olyan helyzetbe (pl. munkavállalók elbocsátásával, rendelések lemondásával, szerződések felmondásával), amely miatt lehetetlenné válik a teljesítés, akkor szerződés ugyan megszűnik, de a lehetetlenülésért felelős fél köteles megtéríteni az így okozott károkat.

II. Vis maiornak nem minősülő helyzetek - a koronavírus és a szerződésszegés

(a) Mentésülés a szerződésszegés következményei alól, ha a járvány miatt a szerződés nem teljesíthető

A 2014 óta hatályos Ptk. alapján akkor mentesülhet a szerződésszegő fél a szerződésszegéssel okozott kár megtérítése alól, ha az alábbi három körülmény együttes fennállását bizonyítja:

- » a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső,
- » a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta,
- » és tőle nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

Előfordulhatnak olyan, a járvánnyal kapcsolatos helyzetek, amelyek nem minősülnek vis maior körbe tartozónak.

Ha ennek az oka az, hogy a bekövetkezett helyzet nem abszolút előre láthatatlan és ellenőrizhetetlen, akkor ez általában a szerződésszegésért való felelősség alól sem mentesít. Azok a körülmények ugyanis, amelyek a szerződést szegő fél ellenőrzési körén kívül esnek általában meg-egyeznek a vis maior eseteivel: csak olyan körülmény eshet a szerződést szegő fél ellenőrzési körén kívül, amely általa objektíven nem befolyásolható, amelyre elvileg sem képes hatást gyakorolni. A szerződésszegő fél saját üzemi rendjének szervezési, vagy egyéb zavara, alkalmazottjainak magatartása, piaci, illetve a beszerzési nehézségek általában nem tekinthetők előre nem látható, az ellenőrzési körön kívül eső oknak.

Ha a bekövetkezett helyzet azért nem minősül vis maior-nak, mert, noha nem előrelátható, és ellenőrzési körön kívül esik, de nem teszi a szerződés teljesítését objektíve lehetetlenné, akkor a szerződésszegő fél mentesülhet a kártérítés alól, ha bizonyítja, hogy a helyzet elkerülése vagy a kár elhárítása érdekében nem terheli felróhatóság. Ennek mércéje az, hogy a szerződésszegés fél a helyzet elkerülése vagy a kár elhárítása érdekében az adott esetben elvárható gondossággal járt-e el. Noha a közegészségügyi helyzettel kapcsolatos körülmények a szerződés szegő fél helyzetével kapcsolatban relevánsak, a jövő kérdése az, hogy bíróságok mennyire lesznek megengedőek a szerződésszegő fél eljárásának értékelése során.

(b) Felelősség a szerződésszegésért, ha alaptalanul hivatkoznak a járvánnyal kapcsolatos helyzetre

Amennyiben a szerződő fél alaptalanul tagadja meg, vagy függeszti fel a szerződés teljesítését, mert a vis maior feltételei nem teljesülnek, akkor felelős a szerződés megszegéséért.

Szerződésszegésnek minősül a szerződésben előírt bármely kötelezettség szerződés által előírt feltételekkel, módon, időben történő teljesítésének elmaradása. A szerződés teljesítésének jogos ok (pl. vis maior-nak minősülő körülmény) nélkül megtagadása azonban a szerződésszegés külön, nevesített esete is. Ebben az esetben a másik fél, választása szerint:

- » továbbra is eljárhat a szerződés alapján, követelheti a szerződés teljesítését. Ebben az esetben megilleti a jog arra, hogy saját esedékes szolgáltatása arányos részének teljesítését a kötelezett teljesítéséig visszatartsa. Ha pedig időközben a szerződés teljesítéséhez fűződő érdeke megszűnt, akkor elállhat a szerződéstől, illetve felmondhatja azt;
- » dönthet úgy, hogy a szerződést megszüntetnek tekinti. Ebben az esetben szabadul a szerződésből eredő saját kötelezettségei teljesítése alól.

A szerződésszegést elszenvető fél továbbá mind a két esetben követelheti a szerződésszegéssel okozott kárai megtérítését (kivéve, ha a szerződésszegő fél a fenti (a) pontban körülírt kivételes esetekben mentesül a kártérítési felelősség alól).

Hasonló szabályok alkalmazandók, ha a másik fél nem jelenti be, hogy a szerződést megtagadja, hanem külön értesítés nélkül mulasztja el a szerződés teljesítését az előírt határidőben. Bizonyos esetekben pedig akkor is alkalmazhatók ezek a szabályok, ha már a szerződéses határidő letelte előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a másik fél nem fog teljesíteni.

A másik fél vélt vagy valós szerződésszegése azonban nem menti fel a szerződésszegést elszenvető felet kötelezettségei alól. Így különösen, saját maga követ el szerződésszegést, ha elmulasztja megtenni azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek a másik fél teljesítéséhez. Továbbá, minden esetben köteles a kár elkerülése vagy enyhítése érdekében a szükséges lépéseket megtenni.

III. A szerződés bírósági módosítása a körülmények járvány által okozott alapvető megváltozása miatt

Végül felmerül annak a kérdése, hogy a szerződő félnek van-e módja szabadulni egy olyan szerződésből, amely a járványhelyzet következményei folytán lényegesen nagyobb terhet ró rá ahhoz képest, mint amelyet a szerződés megkötésekor vállalt.

A Ptk. alapján bármelyik szerződő fél kérheti a szerződés bírósági módosítását, ha valamely, a szerződés megkötését követően előállott körülmény miatt a változatlan teljesítés lényeges jogi érdekét sértené, és a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható, a körülmények megváltozását nem ő idézte elő, és a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

Könnyen elképzelhetőek olyan helyzetek, amikor a járvánnyal összefüggésben felmerülő események aránytalanul terheesebbé teszik a szerződés teljesítését, pl. a megnövekedett fertőtlenítési és higiéniai előírások akár olyan súlyos terhet is róhatnak egy beszállóra, ami felborítja a felek szolgáltatásainak értékegyensúlyát. Annak eldöntésére azonban, hogy a változás lehetősége előrelátható volt-e, és az nem tartozik-e a rendes üzleti kockázat körébe, csak a konkrét eset összes körülménye alapján lehet válaszolni, a konkrét jogviszony vizsgálata alapján. E körben a bíróságok eddig vonakodtak általános, széles kört érintő társadalmi-gazdasági változások (pl. megugró infláció, megváltozott devizaárfolyamok) alapján a magánfelek szerződéseibe beavatkozni.

IV. Gyakorlati tanácsok

Akár cégük került nehéz helyzetbe, akár szerződéses partnereink hivatkoznak a járványügyi helyzetre a kötelezettségeik alól történő mentesülés érdekében, minden esetben javasolt a helyzet körültekintő felmérése.

- » Az első lépés az érintett szerződés alapos vizsgálata: tartalmaz-e vis maior vagy szerződésszegés esetére vonatkozó speciális, a fenti ismertetett általános szabályoktól eltérő rendelkezéseket. A felkészülés érdekében indokolt lehet a cég teljes, vagy érintett szerződésállományának átnézése, és a kockázatos szerződések előzetes azonosítása.
- » Ha rendelkezik olyan biztosítással a cég, amely fedezete nyújthat akár a céget érintő vis maior helyzetre, akár a szerződéses partner vis maior miatti nem teljesítésére, akkor ennek szabályait is javasolt áttanulmányozni, figyelmet fordítva a fedezet érvényesítéséhez szükséges tájékoztatási, értesítési kötelezettségek teljesítésére.
- » A kockázatok csökkentése érdekében elengedhetetlen a szerződés partnerek megfelelő előzetes tájékoztatása, és a fokozott együttműködés. A vevők irányába megfontolható általános tájékoztatás a járványügyi helyzet lehetséges következményeiről, és arról, hogy ez mennyiben befolyásolja az Önök társaságát, a szállítók irányába előzetesen jelezhető, hogy alaptalan kimentéseket nem fogadnak el elháríthatatlan külső okra hivatkozással, és a továbbiakban mennyiben ragaszkodnak a szerződés teljesítéshez.
- » Azon szerződések esetében, amelyek teljesülése valóban lehetetlenül, erről a konkrétumok (körülmény jellege, hatása a szerződésre, időtartama, stb.) megjelölésével haladéktalanul tájékoztatni kell a szerződéses partnert.
- » A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara jogosult ún. vis maior igazolás kiállítására, amely elfogadható lehet a vis maior helyzet igazoló-saként.
- » Sem a vis maior, sem a másik fél vélt vagy valós szerződésszegése nem biztosít blanketta lehetőséget arra, hogy kötelezettségeink teljesítésével azonnal, teljeskörűen felhagyjunk. A kár elkerülése, a bekövetkezett kár enyhítése körében meg kell tenni az adott esetben elvárható lépéseket; ennek hiányába kártérítési felelősség fog terheli.
- » A későbbi kártérítési követelések sikeres érvényesítése érdekében javasolt a szerződéses partnerekkel folytatott kommunikációt írásban folytatni, a telefonbeszélgetésekről, személyes megbeszélésekről utólagos feljegyzést, jegyzőkönyvet készíteni, köröztetni legalább ema-ilben. A kárt, többletköltséget javasolt megfelelően vezetni, kimutatni, az összegeket alátámasztó igazolásokat, bizonylatokat megőrizni

Az LFB – László Fekete Bagaméry Ügyvédi Iroda gazdasági jog- és adóvitákra szakosodott, nemzetközi gyakorlattal rendelkező ügyvédi iroda. Ügyfeink részére összetett megoldásokat nyújtunk vitás ügyeik összes (gazdasági jogi, szabályozási, adójogi és büntetőjogi) vetületére.

A fenti általános tájékoztatás nem minősül jogi tanácsnak. Bármilyen kérdés esetén készséggel állunk rendelkezésükre.

LÁSZLÓ András Dániel
andras.laszlo@fblegal.hu

FEKETE Zoltán Titusz
zoltan.fekete@fblegal.hu

BAGAMÉRY Gáspár
gaspar.bagamery@fblegal.hu